

Nagy Enikő

AGÁCIILLAT FÉM RÁCSOK KÖZÖTT

Liliom. Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy

Molnár Ferenc *Liliom* című darabjával zárta az évadot a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház társulata. Bocsárdi László rendezésében az előadás a bezártságban, a kilátástalanságban kibontakozó tiszta érzésekről szól. A mérhetetlen szabadságvágyról, ami csak megzabolázva tud létezni. A korlátok közé szorult ember tehetetlenségéről, amint a megélhetése és az álmai között egyensúlyozva vergődik. Feszült helyzetében egyszerre szereti és bántja azt, aki számára a legfontosabb. Döntése a végzetébe taszítja, de aligha tudna jó döntést hozni. Halála után kap még egy esélyt, hogy helyrehozza tettét. Visszatér a földre, indulatában azonban megismétli történetét. És csoda történik. Erről a láthatatlan, megmagyarázhatatlan csodáról is szól a szentgyörgyi *Liliom*. A tiszta varázslatról, az őszinte szerelemről, szeretetről.

Az előadáshoz Bartha József egy rácsos fémszerkezetből épült kétszintes díszletet tervezett. A felső szinten, egy állványon zenészek ülnek. Végig jelen vannak, ők azok, akik jelenetről jelenetre a zene nyelvén szólnak az érzésekről, mindarról, ami a szavak mögött van, megjelenítve a ki nem mondott feszültséget, aggodást, örömet, félelmet, szerelmet, szárnyalást. Az alsó szint a játék tere. Itt zajlik *Liliom* és *Juli* néha félszegen, néha bájosan, néha kegyetlenül bukdácsoló története egy rideg, börtönszerű világban. Amiben néha mégis ott bujkál a szépség, a szerelem. Az agácivirág illatában, amit odahord a szél, s ami mindkettejük számára ugyanazt a meghittséget idézi.

A vasrácsokból épült színpad aranymetszésében egy hiányzó rács keltette űr tátong. A második képből *Liliom* és *Juli* szobájának a helyszínévé válik ez a földetlen mélyedés. A hiányzó vasrácsot a szállást adó Hollunderné (Rácz Endre) cipeli meggörnyedve a színpad körül, hangos kifakadásokkal szidva *Liliomot*. A vasrács súlya és hatalmas mérete valósággal letaglózza. Kínlódván egyensúlyoz vele, néha egyszerűen földhöz csapja. Ilyenkor az nagyot döndül, így nyomatékosítja mondanivalóját, folyamatos visszaigazolást várva a külvilágtól. Ez azonban elmarad. Lakói, *Liliom* és *Juli* más törvények szerint élnek. Van bennük valami, ami a szenvedés, a szegénység ellenére sem engedi, hogy megalkudjanak, valahányszor egy elfogadhatatlan megoldást kínálnak számukra: *Julinak* a házmesterrel való házasságot vagy *Liliomnak* a körhintához való visszatérést. A színpadon tátongó lyuk végül *Liliom* sírgödre lesz, amikor öngyilkosságot követ el. A gödör folyamatos jelenléte felerősíti a szereplők döntéseit, sorslehetőségeit. A halál perspektívájából nem mindegy, hogy hogyan élnek, milyen döntéseket hoznak: a saját útjukat járják megalkuvások nélkül, mint *Liliom* vagy *Juli*, netán hatalmas terheket cipelnek, hatalmas súlyok alatt görnyednek, megkeseredve, mint Hollunderné. Saját megélhetésüknek lesznek rabjai, vagy

Mátray László, Ruscsák Péter, Nemes Levente és Derzsi Dezső. Fotó: Barabás Zsolt

éppen a megélhetés gondjai emészti föl mindennapjaikat, kapcsolatukat. Mindkét út végzetes. Liliom szabadságvágya a vasrácsosokkal övezett környezetben halálra van ítélve.

Vass Zsuzsánna Julija tiszta, törekeny, ugyanakkor öntudatos, határozott, két lábbal áll a földön. Virágmintás bakancsot, felírtos szürke pólót, farmer rövidnadrágot visel. Egy vasoszlópnak dőlve, karba tett kézzel dacol a dörzsölt, minden hájjal megkent Muskátnéval (Gajzágó Zsuzsa), amikor az Liliom miatt korholja. Tisztasága, ébredező szerelme tartja Liliom mellett. A razzia után, Liliom rollerén az agácivirág illatáról beszélgetve indulnak el a közös úton. Juli hűségesen, elszántan tűri a szegénységet és azt, hogy Liliom fájdalomában megüsse. Nehezen, sokadik nekifutásra tudja csak elmondani Liliomnak, hogy gyereket vár. Ott ülnek a vasszerkezet bemélyedésénél, mint egy szakadék szélén, Juli szorongva tördeli a kezét, nem is néznek egymásra, csak az a fontos, hogy Liliom is megtudja. Juli meg sem várja a választ, ahogy elmondja a hírt, ki is szalad a színről. Amikor Liliom rabolni megy Ficsurral, rosszat sejt. Finoman próbálja visszatartani, ám Liliom kitér előle, egy pakli kártyával üti el a kérdését, hogy mi van a blúza alatt. Sejtését Hollunderné igazolja, aki az eltűnt konyhakést keresi. Egy hosszú, kitartott pillanatban Juli kétségbeesetten, fáradtan, zavartan kóvályog. Mellette éppen Mari és Hugó fotózkodnak. Merev, arcukra fagyott mosollyal pózolnak. Közben folyamatosan villog a vaku fénye. Talán ez a jelenet az, ahol a történet végzetes irányt vesz.

Eleinte sorstársak Marival (Benedek Ágnes), aki álmodozva mesél szívének szerelméről, Hugóról. Mari kezdetben hosszú térdzoknit visel, rövid szoknyát, egy éretlen bakfis benyomását keltve. Kitekert mondatai derűt, bájot sugároznak. Naivan, tágra nyílt szemekkel, őszinte rácsodálkozással faggatózik arról, hogy „miről ismerzik meg a katona”? Muskátnének csak úgy, csípőből, lazán, egyszerű, egészséges észjárással választogat vissza. Félti Julit, amikor ott marad Liliommal, később pénzt ad neki. Párja, Hugó (Nagy Alfréd) merev, karikatúraszerű figura, aki folyamatosan fölfelé törekszik a társadalmi ranglétrán. Ahogy kettőjük ruhája jelenetről jelenetre

egyre elegánsabb, úgy lesz a lelkük egyre sivárabb. Tanácsokat osztogatnak Julinak, elbeszélnek mellette, annyira elvannak a saját dolgaikkal, hogy alig veszik észre, amikor Juli segélykérően Hugó nyakába borul. Liliom halála után váratlanul fakad hangos sírásra Marika, mintha visszatartott érzelmei így törnének utat maguknak.

Liliom (Mátray László) egy rollerszerű járgányon jelenik meg a színen. Haja csapzott, ruhája nyúlott, nyers erő árad belőle. Sebesen köröz, mozdulataiban, egész lényében benne van a szabadság mámore, mindaz, ami őt Liliommá teszi. Kiállása eleinte vagánykodó, fennhéjázó. Ahogy Muskátné elbocsátja és visszatér a derekára kötött batyujával, úgy kezdjük megismerni az igazi Liliomot. A csirkefogót, aki büszkesége miatt nem enged meg magának egy csöppnyi emberi gyengeséget sem. Mindene a körhinta, a szabad élet, amikor Muskátné egy újonnan beszerzett automobillal próbálja visszacsalogatni, extázisban fetreng a földön, kezében a dudával. Amikor megtudja, hogy gyereke lesz, hosszan lóbálja magát az állványokon, boldogan, önfeledten kiabálja a világba, hogy a Julinak gyereke lesz. A Ficsurral tervezett rablás során ütközik ki tiszta lelke, naivitása. Rá is fizet erre. Amikor a rendőrök megjelennek, Ficsur pillanatok alatt kislisszol a helyzetből, ő meg benne marad. Az öngyilkosságba menekül, egy hirtelen mozdulattal szúrja hasba magát, és valósággal beleszédül abba a vasrácsos szerkezetben tátongó gödörbe, ami az előadás elejétől ott áll a színpadon. Halála szívszorító. A rendőrök ránéznek a haldokló Liliomra, majd úgy döntenek, benne hagyják a kést. Kedélyesen rágyújtanak, és kicsinyes, bérezéssel kapcsolatos dolgairól beszélgetnek, mialatt ő ott haldoklik mellettük. Julinak egy utolsó monológban mondja el mindazt, amit életében nem tudott elmondani. A lány megadóan a kezét szorítja, majd hosszan, nyugodtan szív el egy cigarettát, rezzenéstelen arccal hallgatja végig Marit, aki szerint jobb így, és ráhagyja Muskátnéra, hogy jobban szerette Liliomot. De békülni nem akar vele.

Liliomot a túlvilág detektívjei ébresztik fel és viszik a Fogalmazó elé. Díszletváltás nincsen, csak a fények erősebbek. Nemes Levente a Fogalmazó szerepében egy végtelen jóindulatú, vég-

Rácz Endre, Benedek Ágnes, Vass Zsuzsánna és Mátray László. Fotó: Barabás Zsolt

telen türelmű segítő. Egy aranyfedelű nagykönyvből olvassa ki Liliom vétkét, hogy bántotta Julit. S bár minden erejével azon van, hogy jól alakuljon helyzete, a csirkefogó nem bánja tettét. Így 16 év után ismét visszamehet a földre, valami nagyon szép gesztussal jóvátenni, amit elkövetett. Juli pöttyös ruhában üldögél a lánya mellett, aki gyönyörűen, életörömmel, vidámságot sugározva táncol. A Bezsán Noémi által játszott kislány széttárt karokkal forog körbe-körbe, akár egy körhinta. És egyszer csak belép Liliom. Nézi a lányt, aki éppen fejfelé lóg az állványon, hozzáér a hajához. A lány az anyjához szalad, Liliom önmagáról mesél úgy, mint egy régi ismerősről, arról, hogy mekkora csirkefogó volt, még Julit is bántotta. Kislánya, Lujza elküldi, ő meg a pillanat hevében rácsap a kezére. Csoda történik, az ütése nem fáj. És ekkor Liliom egy kunsztot mutat, feldob egy pakk kártyát, s egy pillanatra színes lapok sokasága száll, forog szanaszét a magasban, megtöltve a teret. Újra felidéződik a beszélgetésük az agácivirág illatáról, s egy pillanatra mintha visszatérne az első találkozás élménye.

Bocsárdi László a helyzetek igazságára, a színészi játék hitelességére épít. A társulat pedig ismét bizonyít. Gajzágó Zsuzsa Muskátnéja bár dörzsölt, számító, mégis van benne valami meleg emberség, megértés. Együtt tudunk érezni vele. Ficsur szerepében Pálffy Tibor zsebre dugott kézzel, kérdőjelszerű testtartással jön-megy a színpadon, mint egy outsider. Nem kötődik senkihez, de folyamatosan jelen van. Ha valaki hozzászól, egy „maga nekem túl fiatal” megjegyzéssel rögtön le is fegyverzi. Egész lényében van valami megfoghatatlan, kiszámíthatatlan. Amikor a rendőrök megjelennek, pillanatok alatt tűnik el, magára hagyva Liliomot.

Erdei Gábor és Szakács László, Berkovics és Kapitány szerepében olyan rendőröket jelenítenek meg, akik visszaélve helyzetükkel, potenciális gazemberként kezelnek mindenkit, aki az útjukba kerül. A ligetbéli razziaor Berkovics erősen és kegyetlenül szorítja egy rúdhoz Liliom kezét, aki fájdalomban a földön fetreng. Julikához is hozzádörgölgözik. A kapitány valamivel visszafogottabb. Liliom halálakor Berkovics az, akiből megszólal az ember, aki ki szeretné venni a kést Liliom hasából, a Kapitány viszont megállítja azzal, hogy akkor elfolyik a vére. Amikor Liliom és Ficsur rabolni indulnak, végig ott vannak a színpad hátterében, két oldalt, mint két börtönőr, előrevetítve a történet lehetséges kifizetését. Lassan, cammogva másznak elő, amikor Linzmann (Diószegi Attila) utánuk kiált. Emez határozottan bánik el a két rablóval, humora sem hagyja el ebben a helyzetben.

Az előadásban nincsenek külsőségek, üresjáratok, fölösleges kellékek. A díszlet mindvégig változatlan, csupán a hiányzó rácsos elem kerül vissza az utolsó jelenetben. A tér így egyfajta konkrét idő- és helynéküliséget teremt, amelyben ki tud bomlani a darab mély rétege, lényege. Minden érzelmesség nélkül. Ettől lesz őszinte, esendő, örök emberi, mai, mindenkori ez az agácivirágos molnári történet.

Liliom. Bemutató dátuma: 2016. május 10.; Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy; Rendező: Bocsárdi László; Író: Molnár Ferenc; Dramaturg: László Beáta Lidia; Díszlettervező: Bartha József; Jelmeztervező: Kiss Zsuzsanna; Zeneszerző: Boros Csaba; Színpadi mozgás: Bezsán Noémi; Hangeffekt: Józsi Szabolcs; Zenészek: Fazakas Albert, Gáspár Csaba, Ráduly Zsófia, Tóth-Gyöbörő Apor; Szereplők: Benedek Ágnes, Bezsán Noémi, Derzsi Dezső, Diószegi Attila, Erdei Gábor, Gajzágó Zsuzsa, Mátray László, Nagy Alfréd, Nemes Levente, Pálffy Tibor, Rácz Endre, Ruscsák Péter, Szakács László, Vass Zsuzsanna.